

Nr 18.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående plan för flottans fartygsbyggnader; given Stockholms slott den 4 januari 1952.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för denna dag, föreslå riksdagen bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Torsten Nilsson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen framlägges förslag till ny- och ombyggnadsprogram för flottans fartyg omfattande budgetåren 1952/59 till en sammanlagd kostnad av i runt tal 440 miljoner kronor. Vidare begäres bemyndigande att utlägga beställningar på fartygsmateriel inom ramen för det föreslagna programmet in till en kostnad av 350 miljoner kronor.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 4 januari 1952.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Torsten Nilsson, fråga angående plan för flottans fartygsbyggnader och anför därvid följande.

Inledning.

Genom beslut vid 1942 års riksdag (prop. nr 210, rd. skr. nr 374) fastställdes i princip en plan för nybyggnad av örlogsfartyg under en femårsperiod omfattande budgetåren 1942/43—1946/47. Planen upptog bl. a. fartyg för en första utbyggnad av de operationsgrupper (numera benämnda eskadrar), som skulle utgöra kärnan i vårt försvar till sjöss. Efter kompletterande beslut omfattade planen — förutom färdigställande av under byggnad varande och beslutade fartyg, nämligen kryssarna Tre Kronor och Göta Lejon, två jagare (typ modifierad stadsjagare), fyra kustjagare samt ett antal motortorpedbåtar och ubåtar — två större jagare (typ Öland), två mindre jagare (typ modifierad stadsjagare), en större motortorpedbåt samt ett antal mindre motortorpedbåtar och ubåtar. Under perioden byggdes även ett minfartyg.

Med anledning av det betänkande med förslag angående försvarets organisation, som 1945 års försvarskommitté avgav, beslöts vid 1948 års riksdag (prop. nr 206, rd. skr. nr 371) att två större jagare, tre ubåtar och ett antal mindre motortorpedbåtar skulle byggas. Ytterligare ersättningsbyggnad — av mindre minsvepare och andra smärre fartyg — beslöts vid 1949 och 1950 års riksdagar.

Nybyggnaden av fartyg för flottan under budgetåren 1947/48—1951/52 omfattar sålunda jagarna Halland och Småland, motortorpedbåtarna T 36—T 41, ubåtarna Hajen, Sälen och Valen samt minsveparna M 51—M 56. Därjämte har 1951 års höstriksdag medgivit att vissa beställningar må utläggas å materiel för två jagare och sex motortorped—motorkanonbåtar, vilka fartyg ingå i den plan för fartygsbyggnader som i det följande närmare kommer att behandlas.

Utöver här angiven nybyggnadsverksamhet har beslut fattats om genomgripande moderniseringar av fartygsmaterielen.

Fartygsbeståndets förändringar under åren 1942—1951 äro närmare redovisade i följande tablå.¹

Stridsfartyg	A n t a l e n h e t e r							
	1942		1945		1948		1951	
	Linje- flottan	Reserv- flottan	Linje- flottan	Reserv- flottan	Linje- flottan	Reserv- flottan	Linje- flottan	Reserv- flottan
Pansarskepp	2	5	1	6	—	5	—	3
Kryssare	1	1	1	1	3	1	3	1
Minfartyg	—	1	1	1	1	1	1	1
Jagare	10	8	13	8	12	3	12	1
Kustjagare (fregatter)	6	—	6	—	6	—	6	2
Motortorpedbåtar	16	—	20	—	18	—	21	—
Ubåtar	23	—	26	—	25	—	24	—
Minsvepare	44	10	44	8	42	2	18	26
Sammanlagt antal enheter	102	25	112	24	107	12	85	34
Sammanlagt tonnage	55 000	34 000	56 000	41 000	64 000	39 000	62 000	31 000

Efter femårsperioden 1942/47 har det de senaste åren, i avvaktan på resultatet av arbetet inom 1949 års försvarsutredning, icke funnits någon plan på längre sikt för ersättningsbyggnad för flottans fartyg. Sedan det i början av år 1951 visat sig, att förslag från försvarsutredningen icke var att vänta åtminstone inom de närmaste åren, lät min företrädare i ämbetet i februari 1951 chefen för marinen tillsätta en kommitté med uppgift att inom marinledningen utreda frågor rörande för ersättningsbyggnad lämpliga fartygstyper.

Denna kommitté avgav den 6 juni 1951 till chefen för marinen betänkande med förslag, som marinchefen med tillstyrkan överlämnade den 29 juni 1951. På grundval av dessa förslag, vilka tillstyrkts även av överbefälhavaren, hemställde Kungl. Maj:t i propositionen 1951: 223 om bemyndigande att utlägga beställningar å viss materiel för två jagare och sex motortorped—motorkanonbåtar inom en kostnadsram av 20 miljoner kronor. Riksdagen beslöt i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (rd. skr. nr 376).

I det följande kommer att redogöras för innehållet i allenast vissa avsnitt av den nyssnämnda kommitténs betänkande. Huvudparten av kommittébetänkandet är av den natur, att en närmare redogörelse för innehållet icke bör lämnas till statsrådsprotokollet. Ytterligare upplysningar torde därför få inhämtas genom de handlingar, som komma att överlämnas till riksdagens vederbörande utskott.

Kommittéförslaget.

Kommittén har i enlighet med marinchefens direktiv till behandling upptagit frågorna om ersättningsbyggnad för fartyg som under tidsperioden 1952/58 avföras ur linje- respektive reservflottan, utbyggnad av två eskadrar med motortorped—motorkanonbåtar samt ombyggnad av äldre jagare och kustjagare.

¹ Vissa av de under budgetåren 1947/51 beslutade fartygsbyggena komma icke att slutföras förrän efter år 1951. Deras inverkan på fartygsbeståndet framgår av tablån på sid. 12.

I enlighet med gällande normer för livslängder beräknar kommittén att följande fartyg — utom ubåtar och minsvepare — komma att avföras ur linje- respektive reservflottan under perioden 1952/58:

Ur linjeflottan

kryssaren Gotland 1958
 jagaren Malmö 1955
 » Karlskrona 1956
 kustjagarna Romulus och Remus 1955
 15 motortorpedbåtar 1951—1953.

Ur reservflottan

pansarskeppet Sverige 1953
 » Drottning Victoria 1957
 » Gustaf V 1958
 minfartyget Clas Fleming 1953.

Utredningsarbetet har huvudsakligen varit inriktat på tekniska problem. Det har dock bedömts erforderligt att granska den operativa och taktiska bakgrunden till kraven på ersättningsbyggnad. Därvid har man utgått ifrån dels de strategiska grunder om vilka enighet råder inom militärledningen, dels de uppgifter i krig, som överbefälhavaren tilldelat marinen. Kommittén har under detta arbete ävenledes beaktat vunna krigserfarenheter, krigsteknikens utveckling efter det senaste världskriget samt främmande länders flottbyggnadsprogram. Ett särskilt intresse har ägnats den försvarsutredning, som nyligen slutförts i Norge och som lagts till grund för den norska flottans återuppbyggnad.

Vid omprövningen av de taktiska grunderna har kommittén kommit till den uppfattningen, att principerna för 1942 års försvarsbeslut i vad avser sjöförsvarets utformning i huvudsak alltjämt äro tillämpliga. De förhållanden som av kommittén ansetts i första hand böra beaktas vid den fortsatta utbyggnaden av den svenska flottan — utöver vad som framkom i den i anslutning till 1942 års försvarsbeslut verkställda teknisk—taktiska utredningen — kunna sammanfattas på följande sätt.

Stort intresse måste ägnas den fortsatta utbyggnaden av de flottor som väntas uppträda i Östersjön samt förstörelsemedlens och skyddsmedlens utveckling mot ökad effekt. Radaranläggningarnas och stridsledningsorganisationens betydelse, undervattensvapnens utveckling samt luftvärnets ökade eldkraft och precision äro faktorer som särskilt böra beaktas. Dessutom bör vikt läggas vid det faktum att byggnadskostnaderna för alla fartygstyper stigit huvudsakligen på grund av den alltmer invecklade tekniska utrustningen och automatiseringen.

Kommittén anför i anslutning härtill i huvudsak följande.

En påtaglig följd av den angivna utvecklingen är, att det blivit svårare att skapa ett fullgott skydd även för de största fartygsenheterna. Segheten i sjö-

försvaret måste därför i främsta rummet tillgodoses genom tillräckligt *antal*. Med de ökade kostnaderna per enhet har problemet att erhålla det erforderliga antalet inom en rimlig kostnadsram blivit alltmera svårlost. Detta har föranlett kommittén att lägga särskild vikt vid undersökningarna av vilka möjligheter som stå till buds att nedbringa kostnaderna per enhet för att ernå tillräckligt antal och därmed öka segheten i försvarssystemet med bibehållen godtagbar slagkraft i förhållande till presumtiva fienders fartygstyper samt med bibehållna möjligheter att uppträda under samma klimatologiska förhållanden som en motståndare.

Kommittén har diskuterat frågan huruvida samtliga de i 1942 års försvarsbeslut upptagna fartygstyperna allttjämt böra ingå i flottans fartygsbestånd. Kommittén har därvid särskilt prövat huruvida det vore möjligt att ersätta vissa dyrbara enheter med ett större antal fartyg av mindre kostsam typ. Sistnämnda spörsmål har haft särskild betydelse vid bedömandet av frågorna om ersättningsbyggnad för kryssaren Gotland samt ersättning för den kraftförlust i lokalförsvaret, som uppstår då Sverigeskeppen måste uttrangeras. Kommittén har kommit till den uppfattningen, att eskadrar sammansatta enligt de förslag som förelades 1942 års riksdag utan tvekan allttjämt äro mest lämpade för våra förhållanden. Kommittén har emellertid konstaterat att oöverstigliga svårigheter skulle uppstå att inom en tänkbar kostnadsram erhålla det beräknade antalet kryssare samtidigt som man tillförde flottan erforderligt antal enheter av övriga fartygstyper. Kommittén har ansett det mest angelägna önskemålet vara att utbygga de båda år 1942 beslutade eskadrarna till full styrka, d. v. s. med fulltaliga jagar- och motortorpedbåtsförband, sammansatta av enheter ägnade att samverka inom eskadrarna.

I fråga om ersättningsbyggnad för Sverigeskeppen, vilka under de närmaste åren skola uttrangeras, har kommittén anfört i huvudsak följande.

För att segheten i försvarssystemet skall bibehållas, särskilt efter en reduktion av eskadrarnas fartygsbestånd genom krigsförluster och skador, ställas stora krav på sjöförsvarets bakre linjer, lokalstyrkorna. Med Sverigeskeppens planemässiga uttrangering inom den närmaste tiden sker här en allvarlig åderlätning. Kommittén har ägnat möjligheten att kompensera denna minskning av lokalförsvarets kraft stor uppmärksamhet. Ersättningsbyggnad av pansarskepp eller andra typer av starkare artillerifartyg för lokalförsvaret har icke ansetts kunna inrymmas inom en rimlig kostnadsram. Det har därför varit nödvändigt att söka sig fram på andra vägar även om dessa icke leda till full ersättning för den slagkraft och motståndsförmåga, som den nuvarande stödstyrkan representerar. Därvid har kommittén undersökt möjligheterna att finna en för lokalförsvarsuppgifter lämplig motortorped—motorkanonbåtstyp, vilken skulle draga så låga kostnader, att ett antal flottiljer omfattande stort antal enheter kunde uppsättas inom aktuella kustområden.

Kommittén har sålunda, vilket närmare kommer att framgå av det följande, ansett det möjligt att kompensera Sverigeskeppens bortfall med anskaffning av motortorped—motorkanonbåtar.

Med anledning av det ökade ubåtshotet har chefen för marinen i tidigare sammanhang föreslagit införande av en ny fartygstyp, benämnd ubåtsjakt-

fartyg, närmast avsedd för jakt på fientliga ubåtar utanför egna utfartsleder från basområdena samt för tryggnad av sjöfartsvägarna. Kommittén har också kommit till den uppfattningen att ett stort antal fartyg erfordras för att bl. a. lokalt kunna neutralisera ubåtshotet utanför basområdena och för skydd av sjöfarten. Kommittén framhåller vidare att stora krav på sjövärdiga eskortfartyg föreligga för att trygga de för landet i dess helhet viktiga sjöförbindelserna i Västerhavet. Kommittén har, som i det följande närmare kommer att utvecklas, föreslagit att ifrågavarande behov täckes därigenom att jagare, vilka av åldersskäl icke längre böra kvarstå i linjeflottan och vilka i linjeflottan ersatts med nya jagare, skola undergå en begränsad ombyggnad. En sålunda ombyggd jagare bör, föreslår kommittén, enligt internationell terminologi benämnas fregatt. I anslutning härtill framhålles emellertid att samtidigt som ombyggnaden av nämnda jagare resulterar i en förstärkning av beståndet av de för ubåtsjakt och eskorttjänst lämpade fartygen medför den en reduktion av lokalförsvarets styrka. Denna reduktion anser kommittén böra kompenseras efter samma grunder som i det föregående anförts beträffande ersättningen för Sverigeskeppen.

Omvandlingen av den tidigare pansarskeppsflottan till en lättare flotttyp i enlighet med 1942 års försvarsordning har, framhåller kommittén, medfört att torpeden och minan fått övertaga det svåra artilleriets roll som sänkande vapen. Minvapnet har därmed erhållit ökad betydelse i det svenska sjöförsvaret.

För utläggning av minor kunna flertalet stridsfartyg, speciella minfartyg samt till hjälpfartyg omändrade handelsfartyg utnyttjas. Kommittén framhåller emellertid att stridsfartygen i första hand äro avsedda för andra ändamål än minutläggning samt att det åtgår relativt lång tid att omändra handelsfartyg till hjälpfartyg. Hjälpfartygen skulle därför i regel icke kunna påräknas i ett krigs inledningsskede därest icke kriget hade föregåtts av en längre tids beredskapstillstånd och hjälpflottans mobilisering hade genomförts. Kommittén har därför funnit det synnerligen angeläget att det för utrangering mogna minfartyget Clas Fleming ersättes med ett nytt minfartyg.

Kommittén har erhållit visst tekniskt underlag för bedömning av hur en utveckling av robotvapnet kan tänkas inverka på fartygsbyggnadspolitiken. Av detta underlag har kommittén funnit att tidsfaktorerna för robotmaterielens konstruktiva färdigställande äro tämligen svåra att fastställa. Kommittén har även funnit att möjligheterna att utnyttja ett i sinom tid utbyggt robotvapen mot sjömål förutsätter tillgång på övervattensfartyg.

Sammanfattningsvis har kommittén av den verkställda granskningen av de taktiska utgångspunkterna dragit den slutsatsen, att de tekniska undersökningarna böra inriktas på följande fartygstyper: jagare, fregatter, motor-torped—motorkanonbåtar samt minfartyg. Beträffande ubåtar och minsvepare har kommittén ansett sig böra förorda fortsatt ersättningsbyggnad med de typer, som f. n. äro under konstruktion eller byggnad.

Som grund för sina tekniska undersökningar har kommittén uppställt vissa principiella riktlinjer.

En genomgående strävan har sålunda varit att standardisera fartygsbeståndet i avsikt att genom serietillverkning ernå lägre material- och byggnadskostnader. Genom enhetliga fartygstyper skulle vinnas icke oväsentliga fördelar med hänsyn till taktik och utbildning, varjämte underhållstjänsten skulle förenklas och underhållskostnaderna minskas.

Med hänsyn till önskvärdheten att hinna med ersättningsbyggnad för fartyg, vilka inom den närmaste tiden falla för åldersstrecket, har kommittén vidare eftersträvat att få fram konstruktioner, som draga kortast möjliga byggnadstid. Det har därför bedömts vara av vikt att undvika sådana nykonstruktioner, som medföra omfattande ritnings- och konstruktionsarbeten.

Av bl. a. dessa skäl ha i första hand undersökts möjligheterna att bygga vidare på redan befintliga konstruktioner. Därigenom har kommittén kommit att stå på en fastare grund då det gällt att beräkna kostnader och leveranstider, varjämte man kunnat undvika teoretiska spekulationer angående fartygens och vapnets prestanda. De erfarenheter, som vunnits under och efter det senaste kriget, ha ändock på många områden kunnat utnyttjas på de fartygstyper, som upptagits i kommitténs förslag.

Kommittén har förordat, att man undviker varje förändring av ritningar under pågående tillverkning. Endast därigenom, framhåller kommittén, kan man påräkna att byggtiderna kunna hållas. Man kan därigenom också undvika ändringskostnader.

-Den av kommittén verkställda tekniska undersökningen av de för ersättningsbyggnad lämpliga fartygstyperna har sammanfattningsvis givit följande resultat.

Med hänsyn till den ekonomiska situationen, läget på arbetsmarknaden och den begränsade tid som står till förfogande har kommittén ansett sig icke böra föreslå någon nybyggnad av *kryssare*.

Enligt kommitténs uppfattning erfordras *jagare* i eskadrarna, i andra offensiva grupper samt för självständiga företag, mineringsoperationer och sjöfartsskydd. Erfarenheterna från det andra världskriget anses nämligen ha visat jagarens mångsidiga användbarhet i sjökriget. I de utländska marinerna kvarstår alltjämt jagaren på en framträdande plats i nybyggnadsplanerna, vilket gäller såväl stormakterna som de mindre nationerna.

Kommittén föreslår därför att jagare skola ingå i vår flotta och att de jagare, som överföras till reservflottan, skola ersättas med nya jagare. Vidare föreslås att kryssaren Gotland vid övergången till reservflottan ersättas med två jagare.

För nybyggnad kunna, enligt kommittén, ifrågakomma antingen jagare av nu befintliga typer — typ Visby, Öland eller Halland — eller ock jagare av helt ny typ.

Kommittén har konstaterat, att den tillgängliga tiden icke medgiver bygg-

nad av jagare enligt helt ny typ. Kvar står sålunda endast möjligheten att bygga jagare av en typ, för vilken ritningar finnas klara, d. v. s. enligt någon av typerna Visby, Öland eller Halland.

Av dessa är Visbyjagaren byggd på konstruktioner från tiden före det andra världskriget. Dess ringa storlek anses icke medgiva införande av de vapen och hjälpmedel, som krävas på en jagare avsedd att upptaga strid med moderna jagare.

De två jagartyper, som enligt kommitténs mening kunna läggas till grund för ytterligare byggnad, äro således jagare av typ Halland och av typ Öland.

Jagare av Hallandtyp, vilken ur flera synpunkter anses överlägsen Ölandjagaren, skulle väl lämpa sig för ytterligare nybyggnad, men med hänsyn till önskvärdheten att erhålla ett större antal enheter inom en begränsad kostnadsram har kommittén stannat inför den billigare Ölandjagaren vilken efter vissa modifikationerna ansetts godtagbar. Modifikationerna skulle innebära bl. a. att luftvärnet avsevärt förstärkes, att effekten hos ubåtsjaktbeväpningen ökas samt att flytbarheten förbättras. Ändringarna komma, framhåller kommittén, att medföra en mindre standardsänkning inom vissa andra områden.

Kommittén har beräknat att ändringarna — tillsammans med de begränsningar i fråga om kostnader för ritningar som uppkomma därigenom att större delen av ritningarna till nuvarande jagare av typ Öland kan användas — medföra en kostnadsminskning i förhållande till kostnaderna för byggandet av Ölandjagare med ca 5,5 miljoner kronor per fartyg enligt prisläget den 1 juli 1949 och under förutsättning av seriebyggnad av fyra fartyg. Denna betydande kostnadsminskning innebär, påpekar kommittén, att man för samma kostnad kan bygga antingen fyra jagare av modifierad Ölandtyp eller tre jagare av Hallandtyp.

Kommittén föreslår därför, att jagarna Malmö och Karlskrona samt kryssaren Gotland ersättas med fyra jagare av modifierad Ölandtyp.

Som i det föregående nämnts har kommittén ansett behovet av speciella fartyg för ubåtsjakt och eskorttjänst vara mycket stort och förordat att äldre jagare ombyggas till *fregatter*. Kommittén har nämligen efter verkställda undersökningar funnit att stads- och kustjagare efter ombyggnad i stort sett fylla de krav som kommittén uppställt på en fregatt. Kommittén anför dock följande reservation.

I fråga om luftvärnsbestyckningen har det av utrymmes- och stabilitetshänsyn icke varit helt möjligt att fylla uppställda krav i den utsträckning, som varit önskvärd. En förbättring i förhållande till nuläget kan dock vinnas genom införande av fullt moderna automatpjäser.

Kommittén föreslår dels att jagarna Klas Horn, Göteborg, Stockholm, Malmö och Karlskrona samt kustjagarna Romulus och Remus vid överföringen till reservflottan byggas om till fregatter, dels att kustjagarna Mode, Magne, Munin och Mjölner byggas om till fregatter redan innan de enligt planerna skola överföras till reservflottan.

Sistnämnda förslag är betingat av önskemålen att disponera vissa pjäser från jagarna av Mode-typ för vissa andra jagare samt att snarast öka antalet fartyg lämpade för eskorttjänst.

Beträffande de *motortorpedbåtar* som utmönstras ur flottan under perioden 1952/58 har kommittén föreslagit ersättningsbyggnad av båtar enligt typ T 32. Beträffande motortorpedbåtar av större typ, vilka enligt statsmakternas uttalanden vid 1942 års och 1948 års riksdagar böra ingå i eskadrarna för att dessa skola ernå tillräcklig torpedinsats, har kommittén anfört i huvudsak följande.

Denna förstärkning av motortorpedbåtsvapnet har fördröjts i avvaktan på utvecklingen av lämplig svenskbyggd motor. En provbåt (T 101) har emellertid färdigställts, vilken för närvarande håller på att provas. Denna har dock i avvaktan på det slutliga färdigställandet av svenska motorer utrustats med motorer av utländsk tillverkning.

Kommittén har i detta sammanhang åter påtalat den kraftförlust som drabbar sjöförsvarets bakre linjer i och med Sverigeskeppens bortfall och genom omvandlingen av lokalstyrkornas jagare till fregatter. Planenligt skulle också kustjagarna Remus och Romulus ersättas med nya enheter vid övergången från linje- till reservflottan, om det lätta fartygsbeståndet skulle kunna vidmakthållas. Kommittén har, som tidigare nämnts, kommit till den uppfattningen att avgången av fartyg ur lokalförsvaret borde motverkas genom att motortorped—motorkanonbåtar tilldelades lokalstyrkorna.

Till frågan om för byggnad lämpliga båttyper har kommittén anfört i huvudsak följande.

De i flottan för närvarande ingående moderna motortorpedbåtstyperna utgöras av den nya provbåten av större typ, T 101, samt den mindre typen, T 32. Kommittén har vägt en fortsatt nybyggnad av båda dessa typer — varvid den större i så fall skulle avses ingå i eskadrarna för samverkan med kryssare och jagare och den mindre i lokalstyrkorna — mot att i standardiseringssyfte endast nybygga en typ, vilken skulle vara användbar såväl i eskadrarna som i lokalförsvaret. Vid undersökningen har stor vikt lagts vid att motortorpedbåten skulle kunna förses med starkast möjliga artilleribestyckning för bekämpning av fientliga motortorpedbåtar och mindre invasionsfarkoster.

Undersökningen har visat, att det icke är möjligt att på detta fartygslags ringa displacement uppställa för nämnt ändamål tillräckligt starkt artilleri samtidigt med erforderlig torpedbestyckning. Däremot borde det vara möjligt att ge fartyget alternativt torped- eller artilleribestyckning med möjlighet att på kort tid växla från ett till ett annat bestyckningsalternativ.

Kommittén har på den tid som stått till buds icke hunnit slutföra ifrågasvarande undersökningar. Den har därför inskränkt sig till att konstatera att motortorped—motorkanonbåtar böra nybyggas dels som ersättning för de båtar som närmast falla för åldersstrecket, dels för att komplettera eskadrarnas torpedvolym och dels slutligen som ersättning för den kraftförlust, som inom den närmaste tiden uppkommer inom lokalförsvaret.

Undersökningarna rörande behovet av *minfartyg* i vår flotta har, såsom redan framhållits, visat det synnerligen angelägna i att minfartyget Clas Fleming vid dess bortfall ur reservflottan ersättes med ett nytt fartyg. De tekniska undersökningarna ha givit vid handen, att det nya fartyget skulle kunna begränsas till ett *deplacement* om ca 2 000 ton utan minor. För att begränsa kostnaderna har kommittén ansett sig böra förorda att minfartyget bygges enligt handelsfartygsstandard men med förbättrad flytbarhet.

Kommittén har sålunda föreslagit att minfartyget Clas Fleming, när det lämnar reservflottan, ersättes med ett nytt minfartyg av i betänkandet angiven typ.

Enär projektarbete för närvarande pågår inom marinförvaltningen beträffande de vid 1948 års riksdag för tillverkning beslutade tre *ubåtarna* av Hajentyp har kommittén ansett sig icke böra närmare undersöka ubåtstyperna. Kommittén anser att de ubåtar, som under perioden planenligt böra tillkomma som ersättning för ubåtarna Sjölejonet, Sjöbjörnen och Sjöhunden, böra vara av Hajentyp.

Sex nya *minsvepare* av typ M 51 äro för närvarande under byggnad, och kommittén anser att denna typ bör väljas vid ersättningsbyggnad för minsvepare. Under perioden beräknas fyra minsvepare av Jägarentyp skola överföras till reservflottan och tjugo minsvepare av mindre typ utranteras. Tjugofyra minsvepare skulle således enligt tillämpade principer byggas under sexårsperioden. I avsikt att slå ut byggnadskostnaderna på en längre tidsperiod och motverka att i framtiden alltför stora grupper minsvepare inom kort tid falla för åldersstreckket föreslår emellertid kommittén, att under perioden 1952/58 endast halva antalet, d. v. s. tolv, minsvepare ersättes. Detta har kommittén funnit möjligt under förutsättning, att endast de minsvepare, som skola ersättas under perioden, rustas i fred, medan de övriga tolv underhållas i materielberedskap.

En av kommittén överslagsvis verkställd granskning av det föreslagna ny- och ombyggnadsprogrammet ur bemanningssynpunkt har visat att vissa jämkningar mellan olika personalkategorier torde bli nödvändiga men att någon ökning av den totala kadern av personal icke skulle erfordras. Kommitténs förslag skulle vidare kunna genomföras utan någon väsentlig ändring av nuvarande marinorganisation.

Ett förverkligande av det föreslagna ny- och ombyggnadsprogrammet skulle enligt kommitténs beräkningar medföra följande kostnader enligt prisläget den 1 juli 1950.

4 jagare av modifierad Ölandtyp	128,0	milj. kr.
1 minfartyg av ny typ	15,0	» »
3 ubåtar av Hajentyp	48,0	» »
12 minsvepare av typ M 51	26,4	» »
11 motortorped—motorkanonbåtar av modifierad typ T 101 ...	77,0	» »
15 motortorpedbåtar av typ T 32	36,0	» »
Ombyggnad av 5 jagare och 6 kustjagare till fregatter	26,5	» »
	<u>Summa 356,9</u>	milj. kr.

Kommittén framhåller att reservdelar för maskinerier hittills som regel icke upptagits i byggnadskostnaderna. Med hänsyn till nödvändigheten att snabbt kunna utföra reparation av maskinanläggningar under krig har kommittén bedömt det önskvärt att samtidigt med beställning av fartygens ordinarie maskinanläggningar m. m. jämväl beställa vissa reservaggregat. För det föreslagna nybyggnadsprogrammet ha kostnaderna för dylika reservdelar uppskattats till omkring 16 miljoner kronor. Inklusive reservdelar skulle alltså de av kommittén föreslagna ny- och ombyggnaderna av fartyg för flottan under budgetåren 1952/58 betinga en total kostnad enligt prisläget den 1 juli 1950 av 373 miljoner kronor.

Kommittén har i sina nämnda beräkningar icke medtagit kostnader för nybyggnad av trängfartyg och fartyg för kustartilleriet, eventuell ytterligare modernisering av fartygsmateriel samt försök avseende fartygsmateriel och förberedelser för ombyggnad av hjälpfartyg. Det sammanlagda årliga medelsbehovet för dessa ändamål beräknar kommittén till 5 à 6 miljoner kronor. I de nyss framlagda kostnadsberäkningarna ha icke heller inberäknats kostnader för ersättningsbyggnad för kustjagarna Romulus och Remus, vilka under år 1955 beräknas bliva överförda till reservflottan, eller för förstärkning av lokalstyrkornas bestånd av motortorped—motorkanonbåtar vid Sverigeskeppens bortfall och vid ombyggnaden av äldre jagare och kustjagare till fregatter. Kommittén har beräknat att därest den ersättningsbyggnad varom här är fråga omfattade två flottiljer om sammanlagt 30 motortorped—motorkanonbåtar skulle detta föranleda en ökning av den redovisade kostnadsramen för budgetåren 1952/58 med sammanlagt 135 miljoner kronor. I detta belopp ha kostnader för reservdelar inräknats.

Chefen för marinen.

Chefen för marinen har, såsom inledningsvis framhållits, tillstyrkt det av kommittén framlagda förslaget. Beträffande förslaget att i fortsättningen bygga jagare av modifierad Ölandtyp har marinchefen anfört i huvudsak följande.

När marinförvaltningen de två senaste åren äskade medel för två jagare, var avsikten att bygga vidare på Hallandjagaren, d. v. s. den typ, av vilken två jagare enligt beslut av 1948 års riksdag äro under byggnad.

Skillnaden i kostnad mellan jagare av Hallandtyp och jagare av den enligt kommitténs förslag modifierade Ölandtypen är emellertid så stor, att fyra modifierade Ölandjagare kunna erhållas för samma kostnad som tre Hallandjagare. Då den modifierade Ölandjagaren i stort sett är jämbördig med moderna utländska jagare och då antalet enheter måste tillmätas stor betydelse, böra jagare av modifierad Ölandtyp utnyttjas för den ersättningsbyggnad, varom här är fråga.

Tidigare har marinchefen med anledning av det allvarliga hot mot våra örlogs- och handelsfartyg, som en fiendes ubåtar beräknas komma att utgöra, anmält ett behov av tjugo ubåtsjaktfartyg. Marinchefen anför nu i fråga om dessa fartyg i huvudsak följande.

Bristen på fartyg särskilt lämpade för eskorttjänst är stor i vår flotta. En nybyggnad av fartyg för detta ändamål är därför ett önskemål. En nybyggnad av erforderligt antal fregatter kan emellertid knappast inrymmas i nybyggnadsprogrammet för sexårsperioden vid sidan av än mera nödvändig ersättningsbyggnad för övriga fartygstyper. Den föreslagna ombyggnaden av äldre jagare och kustjagare, vilken innebär att ett relativt stort antal fregatter bli tillgängliga under perioden, bör därför i dagens läge tillgripas.

Beträffande den av kommittén ifrågasatta förstärkningen av motortorpedbåtsvapnet har chefen för marinen framhållit, att han av ekonomiska skäl anser sig för närvarande icke kunna föreslå den enligt hans mening synnerligen önskvärda förstärkningen av motortorpedbåtsvapnet såsom viss motvikt mot den kraftförlust som beräknas uppkomma i lokalförsvaret under sexårsperioden. Marinchefen föreslår, att denna ersättningsbyggnad får tagas upp i nybyggnadsprogrammet för tiden efter sexårsperioden 1952/58.

Därest det föreslagna byggnadsprogrammet genomföres kommer fartygsbeståndet att utvecklas på sätt framgår av följande tablå.

Stridsfartyg	A n t a l e n h e t e r					
	1954		1957		1960	
	Linje- flottan	Reserv- flottan	Linje- flottan	Reserv- flottan	Linje- flottan	Reserv- flottan
Pansarskepp	—	2	—	1	—	—
Kryssare	3	—	3	—	2	1
Minfartyg	1	—	2	—	2	—
Jagare	12	1	14	1	12	2
Kustjagare (fregatter)	6	4	4	8	4	9
Motortorpedbåtar	12	—	27	—	37	—
Ubåtar	21	—	21	—	17	—
Minsvepare	25	25	28	16	26	22
Sammanlagt antal enheter	80	32	99	26	100	34
Sammanlagt tonnage	65 000	22 000	72 000	19 000	63 000	21 000

Departementschefen.

Efter budgetåret 1946/47 — det sista året i den femårsperiod som avsågs i 1942 års försvarsbeslut — har ingen fast plan för flottans ersättningsbyggnad förefunnits. Vid 1948 års riksdags behandling av försvarsfrågan fastslogos visserligen vissa allmänna riktlinjer för ersättningsbyggnaden under den närmaste framtiden men beslutet innefattade icke någon detaljerad plan för ersättningsbyggnaden för en längre tidsperiod.

De av 1948 års riksdag fastställda riktlinjerna inneburo, att flottans ersättningsbyggnad skulle inriktas på att vidmakthålla beståndet av jagare och av lättare fartyg samt att komplettera detsamma med ett antal större torpedbåtar, avsedda att planenligt ingå i de operationsgrupper, vilka skapades genom 1942 års försvarsbeslut. Med dessa riktlinjer som utgångspunkt äskade marinförvaltningen för budgetåren 1950/51 och 1951/52 medel för nybyggnad av bland annat två jagare av typ Halland och ett antal ubåtsjaktfartyg av ny typ.

Främst med hänsyn till det då pågående arbetet inom 1949 års försvarsutredning föranledde dessa förslag icke någon statsmakternas åtgärd.

Sedan det i början av år 1951 visat sig, att utredningsarbetet inom försvarsutredningen måste uppskjutas på oviss tid, har chefen för marinen, såsom redan i propositionen 1951:223 anmälts, framlagt en inom marinledningen verkställd utredning av frågan om fartygstyper lämpliga för flottans ersättningsbyggnad ävensom ett på grundval därav utarbetat förslag till plan för ny- och ombyggnad av flottans fartyg under de sex budgetåren 1952/53—1957/58.

Förslaget innebär i huvudsak följande. Byggnadsverksamheten under sexårsperioden bör i princip ha till ändamål att dels tillföra flottan nya enheter som ersättning för fartyg vilka under sexårsperioden beräknas bli överförda från linje- till reservflottan eller utrangeras, dels komplettera operationsgrupperna (numera benämnda eskadrar). För att nå dessa mål föreslås nybyggnad av fyra jagare av modifierad Ölandtyp, 11 motortorped—motorkanonbåtar av större typ, 15 motortorpedbåtar av typ T 32, tre ubåtar av Hajentyp, ett minfartyg av ny typ och 12 mindre minsvepare (typ M 51). Dessutom föreslås att 11 äldre jagare skola ombyggas till fregatter (för eskorttjänst, ubåtsjakt m. m.). De till nybyggnad föreslagna fyra jagarna avses som ersättning för två stadsjagare och för kryssaren Gotland. Motortorped—motorkanonbåtarna avses för komplettering av eskadrarna. Övriga till nybyggnad föreslagna fartyg skola ersätta motsvarande enheter, vilka under perioden enligt nu gällande tidsnormer beräknas bli överförda till reservflottan eller utrangeras.

Det föreslagna ny- och ombyggnadsprogrammet har kostnadsberäknats till 373 miljoner kronor enligt prisläget den 1 juli 1950.

För egen del får jag erinra om att flottans fartygsbestånd helt naturligt utgör den kärna, omkring vilken verksamheten inom flottan bygges upp. Ovissheit om fartygsbeståndets framtida storlek och sammansättning måste därför väsentligt försvåra planläggningen beträffande personal, utbildning, landorganisation o. s. v. Jag finner det därför i likhet med de militära myndigheterna angeläget, att en för flera år gällande plan för flottans fartygsbyggnader fastställs av statsmakterna.

Det av chefen för marinen framlagda förslaget, vilket ansluter sig till de riktlinjer för fartygsbyggnadspolitiken som fastställts av 1948 års riksdag, har jag funnit väl avvägt ur ekonomisk synpunkt. Såsom av utredningen framgår föreliggande önskemål om ytterligare nybyggnad av lätta fartyg för att kompensera bortfallet ur reservflottan av pansarskeppen av typ Sverige m. m. I likhet med chefen för marinen anser jag emellertid, att med denna ersättningsbyggnad bör anstå till tid efter utgången av den period, som den nu föreslagna planen skall avse.

Enligt förslaget skall nybyggnaden av fartyg i huvudsak inriktas på typer för vilka redan finnas konstruktionsritningar. Med hänsyn till såväl tillgången på teknisk personal som de betydande kostnaderna för nykonstruktioner på detta område finner jag detta välbetänt.

Redan vid 1951 års riksdags höstsession har beslutats, att nybyggnaden av jagare skall avse dylika av modifierad Olandtyp. I fråga om motortorped—motorkanonbåtar har i berörda riksdagsbeslut förutsatts nybyggnad av en typ motsvarande typ T 101. I fråga om sistnämnda fartyg bör emellertid, med hänsyn till de begränsade erfarenheter som hittills erhållits beträffande denna fartygstyp, möjligheter till jämkningar föreligga. Förslaget beträffande övriga fartygstyper föranleder ingen erinran från min sida. Mot den föreslagna benämningen fregatter på fartyg för ubåtsjakt- och eskortuppgifter har jag intet att erinra.

Enligt förslaget skola 46 fartyg nybyggas, samtliga lätta. Detta skulle, såsom framgår av sammanställningen å s. 12, innebära, att antalet enheter skulle stiga under perioden samtidigt som det sammanlagda tonnaget minskar. Jag finner denna utveckling i riktning mot ökat antal enheter erforderlig för att motverka den nedgång i slagkraft, som blir följden av att vissa större fartyg slopas utan att ersättas av nya enheter av samma styrka.

Jag har sålunda ansett mig kunna till alla delar ansluta mig till marinchefens förslag beträffande såväl fartygstyper som antalet enheter. Härvid har förutsatts, att förslaget kan genomföras utan att medföra ökning av de årliga kostnaderna för personal, utbildning och underhåll m. m.

Jag har intet att erinra mot marinchefens kostnadsberäkningar, såsom förut anförts slutande på ett belopp av 373 miljoner kronor enligt prisläget den 1 juli 1950. Med hänsyn till de efter denna tidpunkt inträdda prisstegringarna måste man räkna med en ökning av nämnda belopp. Jag uppskattar kostnaderna per den 1 juli 1951 till i runt tal 440 miljoner kronor.

Efter undersökningar bl. a. rörande produktionsläget inom berörda industrier har chefen för marinen ansett sig kunna räkna med att det föreslagna programmet skall kunna genomföras under sexårsperioden 1952/53—1957/58. Då det med ledning av vunna erfarenheter synes tveksamt om planen skall kunna genomföras på denna tid, föreslår jag, med beaktande jämväl av statsfinansiella synpunkter, att planen utsträcker att omfatta jämväl budgetåret 1958/59.

Totalkostnaderna för fartygsbyggnadsplanen beräknas såsom nyss anförts enligt prisläget den 1 juli 1951 till 440 miljoner kronor. Enligt beslut vid 1951 års riksdags höstsession har marinförvaltningen bemyndigats att utlägga beställningar intill ett belopp av 20 miljoner kronor, varför resterande kostnad skulle utgöra 420 miljoner kronor. Då det icke synes erforderligt att under budgetåret 1952/53 beställa de i planen upptagna ubåtarna, föreslår jag, att av riksdagen nu utverkas bemyndigande att utlägga ytterligare beställningar för planens genomförande inom ramen för ett belopp av 350 miljoner kronor. Jag utgår från att Kungl. Maj:t skall äga utnyttja bemyndigandet redan under innevarande budgetår. Uppkommande behov av betalningsmedel torde kunna rymmas inom de anslag till Marinen: Fartygsbyggnader, som anvisats för budgetåret 1951/52 respektive äskats i 1952 års statsverksproposition (bil. 6 punkt 91).

Den här framlagda planen avser endast flottans fartyg. Vid en uppskattning av det totala medelsbehovet för fartygsbyggnader måste även beaktas kostnaderna för ny- och ombyggnad av kustartilleriets fartygsmateriel samt av trängfartyg m.m. ävensom för den försöksverksamhet som avser fartygsmaterielen. I planen ha icke heller inräknats kostnader för att avsluta de nybyggnads- och moderniseringsarbeten, varom riksdagen redan fattat beslut eller varom förslag framlagts i årets statsverksproposition. De sammanlagda kostnaderna för ändamål, som skola tillgodoses med anlitande av anslaget Marinen: Fartygsbyggnader, kunna enligt prisläget den 1 juli 1951 preliminärt uppskattas på sätt framgår av följande sammanställning (beloppen i miljoner kronor).

Ny- och ombyggnad av fartyg för flottan enligt nu framlagd plan	440
Vid utgången av budgetåret 1951/52 kvarstående äldre bemyndiganden som icke täckts av betalningsanslag	73
I 1952 års statsverksproposition äskade bemyndiganden för budgetåret 1952/53	48
Bemyndiganden för budgetåren 1953/59 för kustartilleriets fartyg, trängfartyg och försöksverksamhet	36
Merkostnader på grund av prisstegringar avseende äldre beställningar ...	27
	Summa 624

Ehuru den tidsperiod, som den nu föreslagna planen skall avse, enligt det föregående skulle förlängas till sju år, torde det vara berättigat att räkna med att av sagda belopp cirka 90 miljoner kronor komma att erfordras först efter sjuårsperiodens utgång. Genomsnittskostnaden per år under sjuårsperioden skulle då utgöra $\left(\frac{624-90}{7}=\right)$ omkring 75 miljoner kronor, eller 15 miljoner kronor mera än som anvisats för innevarande budgetår.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att enligt i det föregående angivna riktlinjer meddela de närmare bestämmelser som erfordras för planens genomförande.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna den plan för flottans fartygsbyggnader för budgetåren 1952/53—1958/59, som i det föregående angivits;
- b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva utläggande av beställningar enligt nämnda plan inom en kostnadsram av 350 000 000 kronor.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Fredrik v. Scheele.